

FORSKNING: Nattverd, humor, offentlig debatt om religion, fremmedfrykt og reinkarnasjon var blant temaene da KIFO (Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning), feiret sine første 25 år med studier av religion i samfunnet.

Tarjei Gilje ✉ tarjei.gilje@dagen.no 📷 tarjeigilje

Feiret 25 år med religionsforskning

Forskning på kirkelige spørsmål kan gi både overraskende og utfordrende svar. Som regel er ikke virkeligheten helt slik vi tror, og ofte kan både uttalelser, prosjekter og tiltak vise seg å ha andre virkninger enn de tilsiktede.

JUBILEUM

I forrige uke feiret KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning sitt 25-årsjubileum. Det gjorde de med et tilbakeblikk på KIFOs egen historie, og dessuten med noen glimt fra den forskningen som har funnet sted. Glimtene kom fra ulike forskere, med tilknytning til KIFO i både nåtid og fortid.

Professor Pål Ketil Botvar ved Universitetet i Agder, som også er KIFO-forsker, fortalte om utviklingen i det religiøse Norge fra 1993 til 2018. Av de mange funnene han trakk frem, var at 10 prosent av vår tids kirkelig aktive tror på reinkarnasjon. Sånn var det ikke for 25 år siden. Det kan si noe om en redusert dogmatisk bevissthet.

En annen observasjon han trakk frem er at Norge er det eneste landet i Vest-Europa hvor kirkeaktive ikke er mer fremmedfiendtlige enn befolkningen for øvrig. Holdninger som «vi har nok innvandrere» er mer fremtredende hos andre grupper enn de kirkeaktive. Botvar knyttet dette til hvilke holdninger som har blitt formidlet fra den norske kirkelige ledelsen.

RELIGION OG HUMOR

KIFO-forsker Ann Kristin Gresaker presenterte et prosjekt om religion i humoren og humor i religionen, og viste til en undersøkelse av hva nordmenn synes det er vanskelig å spøke med. Her står 22. juli, Holocaust og funksjonshemmede høyt på listen. Religion følger lenger nede. Nordmenn synes det er vanskeligere å spøke om jøder og muslimer enn om kristne. Prester kom nederst på listen. Dette føyer seg inn i en tradisjon som den nå pensjonerte, men stadig aktive, forskeren Pål Repstad har beskjeftiget seg med i en studie av Rolv Wesenlunds «feriebiskop Kjartan Fjertnes» på 1960-tallet via KLMs prestesketsjer på 1980-tallet til Bjarte Tjøstheim i serien «Presten» på NRK i våre dager. Repstad kommenterte

KIFO: Professor Pål Repstad ved Universitetet i Agder var en av dem som bidro under KIFOs 25-årsjubileum.

hvordan Wesenlunds presteskikkelse var opptatt av å være folkelig, uten helt å lykkes.

Teologiprofessor Hallgeir Elstad ved Universitetet i Oslo supplerte med noen betraktninger om at folketradisjonen har lite godt å si om presten. Men, påpekte han, kvinnelige prester fremstrå både mersympatiske, mindre selvopptatte og mindre pompøse enn menn. «Jevnt over tror jeg de er det også», kommenterte han. Elstad omtalte Bjarte Tjøstheim som «statusfallets prest», som en

som har mistet sin samfunnsrolle, men som kan bety noe for enkeltmennesker. Han må påvirke gjennom sin person, ikke gjennom sin status.

NATTVERDFALL

KIFO-forskeren Olaf Agedal tok utgangspunkt i at det i år er 25 år siden barn fikk adgang til nattverdbordet i Den norske kirke. Han satte denne endringen i en historisk sammenheng, og begynte med henvisning til det store nattverdfallet som fant sted da

den lovfestede nattverdplikten falt bort på slutten av 1800-tallet. Han fortalte om forkynnelsen som advarte mot altergang for «uverdige», og konstaterte at nattverden etter dette i stor grad hadde blitt et sakrament for de få. Dette nattverdfallet kom til å prege det religiøse Norge i 100 år, sa Agedal. Mens dåpen har holdt stand som folkelig ritual, kan man ikke si det samme om nattverden. Men de siste tiårene har det skjedd noe. Nå er barnenattverd vanlig i 9 av 10 norske menigheter.

Agedal beskrev hvordan dette undergraver oppfatningen av nattverd som bekjennelsehandling, konstaterte at det gamle skjellsordet «vanealtergang» ikke lenger er i bruk som skjellsord. Mens man før opererte med indre tro som betingelse for å delta ved nattverdbordet, blir nattverden nå forstått som en måte å tro på, som en trospraksis i seg selv. Formelt sett heter det i Den norske kirke at alle døpte kan ta del i nattverden. Men med barnenattverd

PERSPEKTIV

Foto: Tarjei Gilje

PREST: Teologiprofessor Hallgeir Elstad trakk linjene fra Rolv Wesenlunds presteskikkelse Kjartan Fjertnes til Bjarte Tjøstheim (bildet) i NRK-serien Presten.

Foto: Tarjei Gilje

PANEL: I den avsluttende panelsamtalen deltok (fra høyre) kirkerådsdirektør Ingrid Vad Nilsen, Anne Sender fra Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, førsteamanuensis Lars Laird Iversen ved MF og professor Knut Lundby ved UiO. Til venstre ordstyrer og KIFO-styreleder Trude Evenshaug.

Foto: Tarjei Gilje

har man i praksis også åpnet nattverdbordet for ikke-døpte.

RELIGION I STORTINGET

Inger Furseth er professor ved Universitetet i Oslo og professor II ved KIFO. Hun snakket om norsk religiøsitet i en nordisk kontekst, og viste blant annet til at i Svenska kyrkan har oppslutningen i befolkningen dalt fra 90 prosent i 1988 til 66 prosent i 2014. I Norge har de tilsvarende tallene beveget seg fra 88 prosent til 75 prosent. Når det gjaldt

minoritetskirker viste hun til en prosentvis dobling i Norge, fra 3 til 6,6 prosent, og konstaterte at alle kirkesamfunn krymper unntatt katolikkene og de ortodokse.

I landenes nasjonalforsamling er det økende antall taler religion som tema. Det kommer ikke minst fra høyrepopulistiske partiers påvirkning og økt fokus på islam, forklarte hun. I mediene har det skjedd en dreining av oppmerksomheten bort fra majoritetskirkene og over til islam,

og fra religiøs aktivitet nyhetsstoff til mer debattpreget omtale.

PANELSAMTALE

Til sist i programmet var det panelsamtale hvor aktører fra ulike grener av det religiøse landskapet bidro med hver sine perspektiver. Kirkerådsdirektør Ingrid Vad Nilsen fortalte om hvordan hun som ekspedisjonssjef i Kirkeavdelingen i Kultur- og kirkedepartementet opplevde håndteringen av terrorangrepene 22. juli 2011. Hun siterte blant an-

KIFOS 25-ÅRSJUBILEUM

fakta

KIFO - Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning, tidligere Kirkeforskning

Ble opprettet av Kirkemøtet i 1993

Feiret sitt 25-årsjubileum på Vitenskapsakademiet i Oslo i forrige uke

net Jens Stoltenbergs nå avdøde statssekretær Hans Kristian Amundsen som forklarte den brede oppslutningen om kirkens gudstjenester i denne tiden med at «er det krise, så finner du ikke

på noe nytt. Du går der du har funnet hjelp før.»

Førsteamanuensis Lars Laird Iversen ved MF påpekte på sin side at «kulturarv» er et sekulært ord for å snakke om kristendommen, og at kristendommen i våre dager ser ut til å måtte «kulturarvgjøres» for å kunne snakkes om. Han mente at selve begrepet «folkekirke» kommer til å bli ytterligere politisert og polarisert i tråd med tendensen til at kulturelle identifikasjonsmarkører som «kristen» og «muslim» blir mer fremtredende. Tidligere samme dag hadde fagsjef Bente Sandvig i Human-Etisk Forbund etterlyst forskning på selve folkekirkebegrepet. Dette ønsket så ut til å vinne en viss tilslutning.